

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 37.022

Світлана Авксентієва

АКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

У статті розглянуто доцільність використання активних методів навчання в музично-педагогічній освіті. Обґрунтовується необхідність та важливість їх використання у формуванні професійної компетентності студентів відділення музичного мистецтва педагогічного коледжу. Визначено, що вибір активних методів навчання допомагає залучити студентів-музикантів до активної діяльності під час занять, сприяє самостійному оволодінню вміннями й навичками, пошуку шляхів вирішення практичних завдань.

Ключові слова: музично-педагогічна освіта, підготовка студента, активні методи навчання, ділова гра, дискусія, стажування.

Одним зі шляхів модернізації освітньої системи України та найперспективнішим шляхом удосконалення підготовки майбутніх спеціалістів, озброєння їх потрібними знаннями й практичними навичками є впровадження активних форм і методів навчання.

Проблемі застосування активних методів навчання в науковій літературі присвячені праці І. В. Вачкова, А. В. Вербицького, Ю. М. Ємельянова, Є. А. Литвиненко, Л. А. Петровської, В. І. Рибальського, П. М. Щербань та багатьох інших. Проте потребує додаткового дослідження проблема застосування активних методів навчання у формуванні професійної компетентності студентів відділення музичного мистецтва педагогічного коледжу.

Використання методів активного навчання у підготовці студентів є вкрай важливим тому, що вони мають великий вплив на засвоєння навчальної інформації та вироблення особистісних якостей. Існує думка, що віддавати перевагу методам активного навчання доцільніше, оскільки показники опановування нових навичок значно перевищують ті, що досягаються за допомогою традиційних методів.

Метою статті є дослідження та аналіз активних методів навчання та важливість їх використання для формування професійної компетентності студентів відділення музичного мистецтва педагогічного коледжу.

Вибір методів навчання повинен бути обумовлений дидактичними принципами, під якими розуміються вихідні положення, які визначають зміст, організаційні форми й методи навчального процесу відповідно до

загальної цілі й закономірностей [10, с. 254].

Метод навчання – спосіб подання (представлення) інформації студентові в ході його пізнавальної діяльності, реалізований через дії, які зв'язують педагога й студента.

У практиці педагогіки вищої школи великого розповсюдження та застосування набули нетрадиційні методи навчання. Серед них особливої уваги заслуговують так звані «активні» методи навчання. Особливістю є спонукання студента та викладача до активності, обов'язкову взаємодію в процесі навчання студентів між собою чи з іншими суб'єктами НВП [6, с. 3].

Активні методи навчання – це методи, які спонукають учнів до активної розумової і практичної діяльності в процесі оволодіння навчальним матеріалом. Активне навчання передбачає використання такої системи методів, яка спрямована головним чином не на виклад викладачем готових знань, їх запам'ятовування і відтворення, а на самостійне оволодіння учнями знаннями і вміннями в процесі активної розумової та практичної діяльності.

А. В. Вербицький інтерпретує сутність цього поняття наступним чином: активне навчання знаменує собою перехід від переважно регламентованих, алгоритмізованих форм і методів організації дидактичного процесу до розвиваючих, проблемних, дослідницьких, пошукових, що забезпечує народження пізнавальних мотивів та інтересів, умов для творчості в навчанні.

У класифікації колективу авторів під керівництвом професора В. І. Рибальського особливості методів активного навчання визначено так:

- примусова активізація мислення, коли студент змушений бути активним незалежно від його бажання;
- досить тривалий час залучення студентів у навчальний процес, оскільки їх активність повинна бути не короткочасною та епізодичною, а значною мірою стійкою і тривалою (тобто протягом всього заняття);
- самостійне творче вироблення рішень, підвищена ступінь мотивації та емоційності студентів.

За цією класифікацією всі методи активного навчання поділяються на імітаційні й неімітаційні.

Неімітаційні методи – способи активізації пізнавальної діяльності на лекційних заняттях. До неімітаційних належать традиційні форми занять: проблемна лекція, практичне заняття, лабораторна робота, семінар і тематична дискусія, дипломна й курсова роботи, виробнича практика, науково-практична конференція, науково-дослідна робота студентів, групова консультація.

Імітаційні методи – форми проведення занять, у яких учбово-пізнавальна діяльність побудована на імітації професійної діяльності. До

імітаційних віднесено як неігрові – аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, так і ігрові методи – ділову гру, розігрування ролей, ігрове проектування.

На нашу думку, сучасний процес музично-педагогічної підготовки студентів у педагогічному коледжі вимагає використання методів активного навчання. Одним із перспективних шляхів формування професійної компетентності фахівців у музично-педагогічній освіті, озброєння їх потрібними знаннями і практичними навичками є впровадження активних форм і методів навчання.

В основі активних методів лежать:

- діалогічне спілкування, як між викладачем і студентами, так і між самими студентами;
- у процесі діалогу розвиток комунікативних здібностей;
- уміння вирішувати проблеми колективно;
- розвиток мови студентів.

Методи активного навчання використовуються для тренування та розвитку творчого мислення студентів, формування в них відповідних практичних умінь та навичок. Вони стимулюють і підвищують інтерес до занять, активізують та загострюють сприймання навчального матеріалу.

Активні методи навчання поєднують форми індивідуального й колективного засвоєння професійних знань, умінь і навичок. Найефективнішими з них є ситуаційні методи: семінари й дискусії, співбесіди, практичні заняття. Такі навчальні дисципліни в системі музично-педагогічної освіти як основний музичний інструмент, акомпанемент, додатковий музичний інструмент, диригування, постановка голосу – це практичні заняття, на яких студенти одержують знання й уміння, виконуючи практичні дії (вправи, тренування).

Для формування професійної компетентності студентів науковці Є. А. Литвиненко та В. І. Рибальський виділяють сім основних методів активного навчання: ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування, стажування, проблемна лекція [6, с. 4].

На нашу думку, одним з найбільш ефективних активних методів навчання студентів-музикантів є ділова гра, яка включає наявність ігрового моделювання та розподіл ролей між учасниками гри; наявність загальної мети всього ігрового колективу, досягнення якої забезпечується взаємодією учасників гри, підкоренням їх різнобічних інтересів цій загальній меті.

Педагогічна суть ділової гри:

- активізувати мислення студентів;
- підвищити самостійність майбутнього фахівця;
- внести дух творчості в навчання;

- наблизити навчання до професійної діяльності;
- підготувати студента до професійної практичної діяльності.

Можливості й вимоги методу ділової гри:

- головним питанням у проблемному навчанні виступає «чому», а в діловій грі – «що було б, якби...»;
- метод розкриває особистісний потенціал студента: кожний учасник може діагностувати свої можливості поодиночі, а також і в спільній діяльності з іншими учасниками;
- у процесі підготовки й проведення ділової гри кожний учасник повинен мати можливість для самоствердження й саморозвитку;
- викладач повинен допомогти студентові стати в грі тим, ким він хоче бути, показати йому самому його кращі якості, які могли б розкритися в ході спілкування.

Ціль ділової гри – сформувані певні навички й уміння студентів у їх активному творчому процесі.

Позитивні фактори в застосуванні ділових ігор:

- висока мотивація, емоційна насиченість процесу навчання;
- підготовка до професійної діяльності;
- післяігрове обговорення сприяє закріпленню знань.

Наприклад, підсумкове заняття з фортепіано або його елемент, конкурси на краще виконання дитячих програмових творів можна проводити у вигляді ділової гри. Основна дидактична цінність ігрового методу в тому, що він відкриває перед студентами пізнавальні можливості, які недоступні їм за інших умов. Так, у діловій грі відтворюється предметний та соціальний зміст майбутньої професії. Студент виконує завдання, що несе в собі риси як навчальної, так і майбутньої професійної діяльності. Ділова гра дає можливість студентам систематизувати набуті теоретичні знання з предметів музично-теоретичного циклу, оволодіти практичними навичками у наближених до реальних умов роботи майбутнього фахівця; сприяє розвитку самостійності, творчої активності студентів, логічного нестандартного мислення, вихованню почуття відповідальності. Така гра мобілізує, поєднує теоретичні знання з практичними вміннями і сприяє створенню між викладачем і студентом особливих відносин довіри, форми приємної і корисної діяльності. За короткий час гра допомагає закріпити великий обсяг програмового матеріалу, перевірити рівень знань і вмінь студентів. Самому викладачеві така гра дає велике професійне задоволення тому, що завдяки їй процес навчання стає безперервною творчістю. Завершальний етап ділової гри має особливе значення. Обговорення проведеної гри має помітний вплив на студентів, змінює їх ставлення до майбутньої професії. Тому важливо проводити детальний аналіз ігрових дій, при цьому виявляти типові та індивідуальні помилки, відзначати прогалини в теоретичних знаннях та

практичній підготовці студентів, давати рекомендації щодо ліквідації вказаних недоліків, робити висновки.

На нашу думку, доцільно частину підсумкових практичних занять з навчання гри на музичному інструменті (фортепіано) проводити у вигляді ділових ігор, на яких студенти мають можливість безпосередньо створювати моделі уроків для ЗОШ чи музичних занять для дошкільного навчального закладу з використанням різних методів навчання. Проведення заняття у вигляді ділової гри вимагає, насамперед, розуміння її як імітаційної моделі заздалегідь визначеної діяльності. Самостійно підготовлені моделі уроків і музичних занять допомагають студентам оволодіти належними вміннями керувати діяльністю учнів та дошкільнят, відпрацьовувати окремі етапи, створювати навчальні ситуації.

Отже, навчальний процес, побудований на основі ігрових дидактичних форм, допомагає значно активізувати пізнавальну діяльність студентів, реалізувати творчі компоненти розвитку особистості.

Порівняно з іншими формами навчання, ігрові методи мають такі позитивні аспекти: висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь; формування вміння співпрацювати та мотивів навчання; розвиток гуманних стосунків між студентами та навчально-творча діяльність (планування, рефлексія, контроль, самоконтроль). У дидактичній грі навчальні завдання виступають опосередковано, що забезпечує їх ефективність.

Розігрування ролей є простішим методом порівняно з діловою грою, що потребує менших затрат часу та засобів на розробку та впровадження. Взаємодія учасників ігрового заняття може здійснюватися, зокрема, у вигляді дискусій.

На нашу думку, одним із ефективних активних методів навчання в освітньо-професійній підготовці студентів-музикантів педагогічного коледжу є дискусія. Елементи дискусії (суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення й навіть перебільшення протиріч в обговорюваному змістовному матеріалі) можуть бути використані майже в будь-яких організаційних формах навчання, включаючи лекції. У лекціях-дискусіях звичайно виступають два викладачі, що захищають принципово різні точки зору на проблему, або один викладач, що володіє артистичним дарунком перевтілення (у цьому випадку іноді використовуються маски, прийоми зміни голосу). На нашу думку, в процесі навчання студентів-музикантів даний метод також доцільно використовувати при проведенні відкритих виховних годин, «круглих столів», лекцій-концертів тощо.

Предметом дискусії можуть бути не тільки змістовні проблеми, але й моральні, а також міжособистісні відносини самих учасників групи. Результати таких дискусій (особливо коли створюються конкретні ситуації морального вибору) набагато сильніше модифікують поведінку людини,

чим просте засвоєння деяких моральних норм на рівні знання. Дискусійні методи виступають як засіб не тільки навчання, але й виховання.

Дискусійні методи навчання допомагають студентам-музикантам ефективно усвідомлювати й засвоювати навчальний матеріал тому, що вони беруть активну участь в обговоренні питання, що обов'язково змушує їх зайняти власну позицію щодо обговорюваної проблеми, а значить, краще запам'ятати необхідні знання. Дискусійні методи допомагають студентам не тільки відстоювати власну точку зору, а й у ході дискусії знайти правильну відповідь або рішення. Такі методи сприяють вмінню аргументовано викладати власні думки, доводити свою точку зору, логічно будувати відповідь. Також у процесі обговорення (аналіз педагогічної практики, відкритих індивідуальних практичних занять, концертних виступів тощо) підвищується інтелектуальна діяльність студентів-музикантів.

Аналізу конкретних ситуацій як нетрадиційного методу навчання властиві: наявність складної задачі чи проблеми, формулювання викладачем контрольних запитань з даної проблеми, обговорення можливих варіантів її вирішення. Цей метод широко застосовується в музично-педагогічній освіті, наприклад, на практичних індивідуальних заняттях.

Метод активного програмового навчання характеризується однією специфічною рисою – поінформованістю викладача в правильному чи найоптимальнішому вирішенні поставленої перед студентами проблеми.

«В принципі методи активного програмового навчання та ігрового проектування можуть розглядатися як різновидності методу аналізу ситуацій. Їх виділення пов'язане з суттєвими відмінностями призначення, областей використання та масштабу ситуацій, що розглядаються» [6, с. 11].

Метод ігрового проектування характеризується наявністю дослідної, методичної проблеми або завдання, яку повідомляє студенту викладач. При використанні цього методу відсутнє наперед відоме вирішення поставленої перед студентом задачі. Метод проектування завжди передбачає творчу діяльність. На нашу думку, такий метод навчання доцільно широко використовувати в музично-педагогічній освіті студентів педагогічного коледжу. Робота над проектом займає тривалий час, але результат (презентація проектів) може бути основою підсумкового заняття, наприклад, заняття-концерту. В основі проекту може бути, наприклад, проблема популяризації музики, яку вивчають, або вивчення та інтерпретація студентом музичних творів до концертного виконання на семестровому чи державному іспиті з фаху. Використання у процесі навчання методу проектування допомагає розкрити створення студентом-музикантом творчої роботи від задуму до втілення. Отже, метод проектування значно активізує вивчення навчальних дисциплін, робить

його більш результативним.

Стажування як метод навчання полягає в тому, щоб студент у ролі стажиста займав певну посаду. Хоча і під контролем, він повинен самостійно діяти, тобто приймати рішення, взаємодіяти з іншими посадовими особами. Цей метод широко застосовується для студентів-музикантів на педагогічній практиці в ДНЗ та ЗОШ. Саме використання цього методу найбільш повно відображає рівень здобутих знань студента, вміння застосовувати ці знання на практиці та формує особистість майбутнього педагога.

Проблемною є така лекція, що містить у собі проблемні, дискусійні твердження, варіанти вирішення яких досягаються обов'язковим обговоренням їх між усіма присутніми. Цьому передують монологи викладача, в якому він вводить слухачів у проблему, вказує на можливі підходи до її аналізу на матеріалі співставлення різних факторів та теорій і знайомить з деякими умовами та прецедентами її розв'язання, створюючи тим самим ґрунт для проблематизації зовнішнього діалогу. Цей метод також доцільно використовувати в підготовці майбутнього педагога-музиканта. Проблемна лекція може бути використана також при проведенні виховних годин та конкурсів на певну професійну тематику.

Отже, використання активних методів навчання в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі музично-педагогічної підготовки допомагає залучити студентів до активної діяльності під час занять і позаурочних заходів, відповідно сприяє самостійному оволодінню вміннями й навичками, пошуку шляхів вирішення різноманітних завдань.

Вивчення наукової та методичної літератури з проблеми дозволило зробити висновок про те, що технологія активного навчання – це така організація навчального процесу, при якій неможливо не брати участь в пізнавальному процесі: кожен студент або має певне рольове завдання, в якому він повинен публічно прозвітувати, або від його діяльності залежить якість виконання поставленої перед групою пізнавальної задачі.

Така технологія включає в себе методи, що стимулюють пізнавальну діяльність студентів-музикантів, втягують кожного з них у розумову й поведінкову активність і спрямована на усвідомлення, відпрацювання, збагачення і особистісне прийняття наявного знання кожним із них. Для майбутніх педагогів-музикантів важливо володіти педагогічними технологіями, які зорієнтовані на динамічні зміни в навколишньому світі. Професійна компетентність студентів-музикантів є основою для їх самовдосконалення. Перевага всіх розглянутих методів технології активного навчання очевидна. Розумне й доцільне використання цих методів значно підвищує розвиваючий ефект навчання, створює атмосферу напруженого пошуку, викликає в студентів і викладачів масу позитивних емоцій і переживань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук Л. І. Методи активного навчання в курсі «Основи педагогічної майстерності» / Бондарчук Л. І., Федорчук Е. І. // Вища і середня пед. освіта. – 1993. – № 16. – С. 51–56.
2. Володько В. М. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність як один з методів розвитку творчих здібностей студентів / Володько В. М., Іванова Т. В. // Вища і середня педагогічна освіта. – 1993. – № 16. – С. 62.
3. Гашимова В. Х. Деякі аспекти розвитку творчої особистості майбутнього вчителя / Гашимова В. Х. // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 164–168.
4. Глузман А. В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования / Глузман А. В. – Київ, 1997. – 307 с.
5. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
6. Методические рекомендации по классификации методов активного обучения. – Киев, 1992. – 15 с.
7. Чубовська Н. Ігрові технології навчання / Чубовська Н. // Освіта. Технікуми. Коледжі. – 2007. – № 2(17).
8. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри – активна форма підготовки майбутніх вчителів / Щербань П. М. // Вища і середня педагогічна освіта. – 1993. – № 6. – С. 68–73.
9. Явоненко О. Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу / О. Ф. Явоненко, В. Ф. Савченко // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 167–173.
10. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник / Мойсеюк Н. Є. – 5-е видання, доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656 с.